ה מ א ס ף

חדש מרחשון תקן

שירים

על הוועד הגדול אשר במדינת צרפת *)

יִשְׁקוֹט וְיָקוּ לַעֲשׂוֹת עֹנֶב
אִישׁ הָאֲדָמָה שֹׂרֵק נוֹטֵעַ :
כֵּן תּוֹחֶלֶת עַמִּים פָּקְדוּ
יוֹעֲצֵי חָכְמָה עַל לֵב שׁוֹמֵעַ ·

פְּנוֹת עָם ׳ וּרְאשָׁם מַלְּכָם ׳
נֶאֱסָפִים ׳ יַחֲזִיקוּ כָּל בֶּדֶק ׳
יַעֲמִידוּ אֶרֶץ בַּמִּשְׁפָּט
כִּסְעָר לַכִּסֵּא יַעֲשׂוּ צֶדֶק ·

בַּשֶּׁמֶשׁ יַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ
לִשְׁבֻעַת מַיִם אִם זוֹרַחַת :
כֵּן רִפְאַת גּוֹי ׳ אַהֲבַת יוֹשֶׁר ׳
בְּלֵבַב צַדִּיקִים מִתְלַחֶחַת ·

*) עיין המאסף לחודש תלוי תקמ"ט ד' עמ"ה ·

אַשְׁרֶךָ אֶרֶץ ! מַלְכֵּךְ מַשְׂכִּיל ׃
אַךְ בָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ ׃
בְּרֹב כְּיוֹ הֵשִׁיב מֵאַרְצוֹת
בָּנֶיךָ זֶה בַּמֶּה גֹּרָשׁוּ ׃

עַל כָּל מַעֲשֶׂה ׃ אִם רַע אִם טוֹב ׃
הָאָדָם יִרְאֶה לָעֵינַיִם ׃
הָאֱמֶת אִם שֶׁקֶר יִנָּחֵל לֵב
יִבְחַן הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמַיִם ׃

כָּבְתָה לַחֲבֶרֶת הַמַּשְׁטֵמָה ׃
כָּל עוֹשֵׂה טוֹב נָכוֹן בָּטוּחַ ׃
בְּלֵבָב מוֹשְׁלִים הֲגֵה שׁוֹמֵה ׃
אֵין שַׁלִּיט לְכַלּוֹא אֶת הָרוּחַ ׃ *)

אִם אֵיבָה בֵּין אַחִים פָּרָחָה
יַד הַסִּכְלוּת הָיְתָה בַּמַּעַל ׃
אִם הַתְּבוּנָה מֵרוֹם זָרָחָה
הֲגֵה נִתַּץ מִזְבַּח הַבַּעַל ׃

מוסרות

---

*) גוויטש׃ פּריהייט׃ טאָן׃ערמאָן ׃

מוֹסְרוֹת הַמַּדָּע כִּי נַתֵּקוּ *)
שָׁלוֹם לָאִישׁ יֵיטִיב מַעֲשֵׂהוּ ;
יוֹם נִגְלוֹת תּוֹרַת הָאָדָם
סָרָה קִנְאַת אִישׁ מֵרֵעֵהוּ .

תּוֹסֵף אֶרֶץ כֹּחָהּ לָעָם
יָשִׁימוּ מִשְׁפָּחוֹת עָלֶיהָ ;
כִּי כֵן צִוָּה יוֹצְרָהּ לָשֶׁבֶת :
תֵּרֵב טוּבָהּ בִּרְבוֹת אוֹכְלֶיהָ .

בֵּית יַעֲקֹב ! שָׁבַעְתָּ יָגוֹן ,
יָרַדְתָּ פֶּלֶא עַל לֹא פֶּשַׁע ;
יַאֲמִין לִבְּךָ , כִּי יֵשׁ אַחֲרִית ,
קָרְבָה צִדְקָתְךָ וּשְׁנַת יֵשַׁע .

גַּם לֵב אַרְיֵה וּפְרִיץ חַיּוֹת
יָפוֹל , אִם נַפְשׁוֹ בְּנֶחְשָׁתַיִם ;
אַךְ חָכְמַת אָדָם תִּתְבַּלָּע
תֶּמֶס יַהֲלוֹךְ לִבּוֹ כַּמַּיִם .

*) דענק: פֿרייהייט / פרעס: פֿרייהייט .

הַהוֹלֵךְ מִדֶּחִי אֶל דֶּחִי
נִדְהַם לִבּוֹ וּמְשֻׁתּוֹחֵחַ :
יַיִן מוֹזֵג מְבֻלִּי אֶל בֶּלִי
לֹא יַעֲמוֹד בּוֹ טַעַם וָרֵיחַ ׃

גַּם בָּנֶיךָ הוֹסִיפוּ לֶלֶכַח ׀
דָּרְשׁוּ סִפְרֵי עִתִּים וְקָרָאוּ ;
כִּי לִבָּם לֹא נִצְפַּן מִשֶּׂכֶל ׀
עֵת רַחֲמֶיךָ בָּאֲרָצוֹת מָצָאוּ ׃

נוֹרָא ! עֶלְיוֹן עַל כָּל נוֹצָר !
נִפְלָאוֹת אֵלֶּינוּ עָשִׂיתָ ׃
צְבָאוֹת שַׁחַק יִשְׁמְרוּ חֻקֶּיךָ
אִישׁ אִישׁ אֶל יַד מַעֲגַל צִוִּיתָ ;

לָרוּחַ מִשְׁקָל ׀ לַיָּם חֹק ׀
קֶצֶב לַכֹּל יָדְךָ עָשָׂתָה ;
מְצַלְמָוֶת תַּהֲלוּכוֹת אוֹר
וְסֵדִרִים מִתּוֹהוּ קָרָאתָ ;

הָאֵר פָּנֶיךָ לַיְשָׁרִים ׳
יִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל יִרְרוּשׁוּ ׃
כִּי תוֹרֵם אַתָּה הַנְּכוֹחָה ׳
הֵם גַּם שׁוֹלְחֵיהֶם לֹא יְבוּשׁוּ ׃

אִם בַּרְזֶל שָׁמֶיךָ מֵעָל ׳
שָׁוְא יַעֲמוֹל הַחוֹרֵשׁ לְזָרוֹעַ ׃
וּמִי יִשְׁפּוֹט רֵאשִׁית עַמִּים ׳
בְּלִתִּי תִּתָּךְ לוֹ לֵב לִשְׁמוֹעַ ׃

אַשְׁרֵיכֶם זוֹרְעִים לִצְדָקָה ׳
דּוֹר אַחֲרוֹן בָּכֶם יִשְׂתַּבַּח ׃
הִנֵּה הִצַּבְתֶּם לָכֶם יָד ׳
שֵׁם יְכוֹן עוֹלָם כַּיָּרֵחַ ׃

עַם נִבְרָא בָּכֶם יִתְבָּרֵךְ
יַעַן קַמְתֶּם לַעֲמוֹד בַּפָּרֶץ ׃
עֵקֶב טוֹב תִּהְיוּ לַתְּהִלָּה
כִּימֵי שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ ׃

מעין · משה ענסהיים ·

מכתבים שונים

אגרות

משלם בן אוריה האשתמועי •

פתיחת

ההכם המפואר • • • אשר מסרם לידינו •

ב"ה א • • ד' אלול תקמ"ט •

אל מנסי ממת ומוסני מדע סיקרים חברת שוחרי הטוב והקושים יחי' בנרלין •

ברובים מחס לה' / יחי ורעי / חשר הפלחס עוב ניסרל בדבר מכתבכם הבח מדי חדש בחדשו ללמד דרך תושיה לנערים ובחורים חשר בנילכם • חזקו ויהי לעם מורה דעה ומבין שמועה בנלות החיל הזה / חשר הוריד לעפר עטרת ישרחל / ומשבורתכם תהי שלמה מה' הנותן שכר טוב לירחין •

הנה כמוסים עמדי חתומים בחולרותי זה שנים רבים חברות נעימות חשר הנחילני יחי חשתי במותו חשר העשיק לוחס מפחיד יד של חכם ספרדי יחד / כחשר קרחו בספור המעשה חשר חליג לפניכם הנה • ואם תמלחו חן בעיניכם / חל תמנעו טוב מקורחי מכתבכם ותדפסוס בספר המחסף יחת יחת • ואם יהיה לחדש יחד מני חלף תועלת מה בקרחו לוחס / ברכתו תעלה לי משברת עטרת מוניס •

בשנת התקכ"ט ליצירה שלח חיש מנגילי בני עמינו יושבי עיר **אלעפפא** (הנקרחת בלשון הגרי חליבון) חוריה שמו חת בנו משלם לסע דרך היס חל ממלכות תרנות

לייראפא / לרשות את נימוסי עם מדינות המלך ותכונותיהן .
והנער היה בן שמנה עשר שנה בשתו מביית אביו / משכיל
וך הרעיון / יודע לשון עמו ולשונות עמים אחרים . ומיום
שלל אביו שכחם לחנכו למדהו חכמה ודעת / המליכה הנגון
והשגיון / תכונה ומדידה / ויתר סגולות היה שגר לפני
גדולים יתילב . והיה גם הנער ההוא יפה מראה וטוב לבב
נחמד בעין כל מכיריו וירח את המלכים מאד כל ימיו . ואלה
האגרות כתב לרעהו ברוך בן אלבוזאגלי בלשון ערבי / נעתקו
ללשון הקודש על ידי איש סופר מהיר מחכמי הספרדים שגר
שם ימים רבים למורה לדק בבית אבי משלם . הוא הביאם עמו
בשובו לארץ מולדתו על כי מאיראקא .

והנה אנכי שולח לכם מחברת הרשומה כוללת י"ב אגרות /
עשו בהם כטוב בעיניכם . ועל פקודתכם אשלח
לכם את יתרם אשר עודם תחת ידי .

מ . . פ . . ס"ט

אגרת א

אייר תקכ"ט . מאדריט קרית מולך שפאניען .

בשם אלהים אל רחמים !

אל תנהל / אחי ! וז תאחוך רעדה בשמעך את קולי מדבר
עמך ממקום תועבת ישראל / משכן זוררנו מימים
ימימה ; האלהים הסיג את הדבר / מאתו לך אל תירא רעה .

ידעת אחי ! את מועד נאתי מעיר שמירנא *) בשלשי
לחדש הוה בנקר הבאתי אלכנו על הספינה ונסע משם
שמחים

---

*) לתועלת הקוראים הגונו פה לבעמים בתורי הענייניס למען ידיעום על
נכון . דברי המאספים .
שמירנא הא עיר גדולה במדינת נעטאליען תחת ממשלת התורך / והיא רגא
המפחור על חוף הארכיפעלאגוס .

שמחים ועובי לב דרך תרכיפעלאגוס *) כי על מקום חפלנו
שם היה הרוח ללכת . רב החובל וכל מלחין שומרים את
מלאכתם בחבל ובדיסם , וכל האנשים חשר על הספינה
סוחרים ישמעאלים ונוצרים אנשי ספרד וארכת , כומרים
ומשוררים היו ביום בחדרו , ואין אתנו יודע מי אנשי
ומחיזה עם אני . כן נשבענו שני ימים עד למחרתו ביום השלישי
ונגוחה על אי קאנדיא . ותשבות הרוח לא יכולנו ללכת עוד .
ויתירו המלחים את הסדינים , ויסליכו את הוו הגדול על
היס **) ותעמוד הספינה כאי מולך בתוך היס מבלתי פנות
ימה ואנה .

ידעת את פקודת אבי בצותו עלי לעשות את מלבושי ולהחליף
בגדי תרלות הקדש בבגדי אנשי איראפא טרם אצתי
מביתי , בחמרו כי נאות הוא לאיש הולך בארץ לחקור ולדעת
חכמה , להסיר מאתו כל אות אשר יורה עליו בהשקפה
ראשונה כי הוא איש נכר , ולהתחפש בבגדי ונימוסי העם
אשר הוא שוכן בקרבו , למען יחשבהו בן ארץ מולדתם , ולא
יפתירו מפניו נימוסיהם ודיעותיהם , ובאות ישיג את מאוויו
ללמוד דעות ומוסרות שונות ***) . ואבי וקני אשר לא כן דעתו ,
חשב את כפרלת נדר , בחמרו אסור לאיש ישרחל לשנות מנהג
אבותיו ולוו מהם כמלא שער . ואם אין טעם לדבריו , בכל
זאת עמד על דעתו , ומפני כבודו שמעתי את דבריו וילאתי
מהם לבוש בגדי ישמעחל , לבל טרם אצתי מהמירנא חלפתי
את מחלצתי והלבשתי בגדי אנשי חיירחפא , בחמרי , המנהג
הזה אינו נופל תחת חקי החלהים , ויתקנם כל פעם כפי
הסתנות

---

*) ארכיפעלאגוס , כן נקרא בלשון יון יס מלא איים קטנים וים כחלה
בהם המדינה היס , אבל כשבאת אתה תורה כל פעם על היס האמצעי
(דמה מטבעותיהם אשר אין מדינות אחרות מוקדון רחמניה
כאשחליען וקאנדיח .

**) הוו הגדול , כפי הענין יורה זה על כלי החבור אשר יסליכו המלחים אל
תוך היס לקשור הספינה מכני הסכנה , (דבר מקשר) .

***) ע"ז אמרו חז"ל , עלת לקרחת הלן בנימוסם .

השתנות המקום והזמן • והנה מלאתי עתה כי לדקו דברי חבי
מדברי זקני / ולולי שמעתי אליו / מי יודע אם לעת כזאת
הייתי כומה לך • כי שמע נא את אשר היה לי •

ביערב יום השלישי לחדי אשר שקט היה ופניו כדתי מולך
מבלי שוש גל והריס דכיו / ואנחנו על הספינה
שלוים ושקטים שמוך לאי קאנדיא / ירדו כל האנשים אשר
אתנו היום היה אל מטעמו ליסן / ואנכי לבדי קמתי להשתעשע
על גג הספינה להביט אל היס הגדול הזה / אשר ירגיע לב
רוחה להביט את פועל ה' ולהגדיל שמו בקרבנו / והנה הירח
עולה מאחורי ההרים מאיר לארץ ולדרים עליה / ומראה
היס כעלמה יפיפיה מתילבשת מול גליון בכסוף נפשה הכפיל
תמונתה לעין חושקה ; וזהרו משחק על פני היס / ועינו
מלא גיל / יפיק חדוה אל לבי / ואשא כפי לאלהים עליון
בורא כל אלה / ובלב טהור מקשיר מור תודה ולבונת הבראה /
ברכתי ברכת חדוש הירח / ואחתימתי לאמור בא"י מחדש
חדשים / שמעתי קול קורא אמן • ונפלתי לקול אשמע ואין
היס לאי / עוד לא ידעתי נפשי שוכני / ופתאום עמד היס
מן הסוחרים אשר על הספינה אשר אשבתיו היותו נוצרי מילידי
ספאניען לנגדי / ויאמר : אחי אתה / ברוך ה' ! שם אחת
הסדין הפרוס על החבלים ישבתי בדד לנועם הלילה הזה /
ואשמעך מברך • ועתה השבעה לי / לבל תוציא מפיך דבר /
עד הפרדך מעלי / ואודיעך מי אנכי / ואשבע לו • ויען
ויאמר מילידי העברים אנכי אשר בארץ ספאניען / היה אבותי
לפנים היה גדול ורם בין מגורי עיר מאדריט ונאנסו לקחת
עליהם דת הנוצרים / ואנחנו משתדלים אנחנו שומרים עוד
היום הזה תורת משה ואקי ה' על אמת אשר הניחל לאבותינו /
אנחנו שובתים בשבת ומקדשים את המועדים כפי יכלתנו •
לך כל זאת לא יעבור על פינו / כי אם יודע ואת בחוקות אלי
משפט מות עלינו / אותנו ימסרו לשרפה ואת רכושנו יחרימו •
אחרי כלותו לדבר אנקתיו כריע כאח לי / ונשנה יחד כל
הלילה / ואין היס יודע מאומה משיחתנו • ויספר לי עוד
על שני ריעיו אשר אתו ועל מסרתו לאמור גם המה יהודים
מחוכמי ספאניען •

ויהי למחרתו וישב רוח קדמה ככל כחו / ורב החובל הריס נס / ונסע לדרכנו שבעה ימים ושבעה לילות על הים התיכון *) עברנו תרעות יון חצר מימין לנו ותרעות חלק אפריקא משמאלנו / עד בואינו לתי מאלטא / ונבואה בין התי ההוא ובין מלכות סיציליען • עודנו נוסעים ומלדדים תת התני **) לרוח מערבית לפונים / למען בת לתרן אישאליען / והתלטים העיל רוח סערה על הים לת יכולנו לנסת תל היבשה / ונלך ברוח קדמה חוקה מכלי מלוח מנוח / והמלחים ירחו לבל יתקרבו תל שפת חלק תפריקא ויפלו ביד תנשי תמם העושקים תחר בארגיל ***) פעם ושונים ויתמלו תת כל כחם לשמור דרך שפת איראפא / וכה נשבנו שני ימים מבלי דעת תנה נפנה כי הרוח הולך וחוק / ומטר וקולות וברקים רב נפלו מן השמים / לת יכול תים לרחוש תת ידו / וביום השלישי חתרו המלחים לבוא תל היבשה / ונבואה זה שמנה ימים לעיר מוריציא חוף במדינת שפאנייען / רעבים וחלשים מתין עזור כח לעמוד על רגלינו •

כל בני התרן הזאת תחר היו על הספינה שמחו ברחוקם תרץ מולדתם / ולת תנה עוד היה מן התבשים התלה ללכת לתרן איטאליען עם הספינה הזאת / בלתי תנכי לבדי ויהי בעמדי עוד לרחוקם כלם נושאים תת כליהם תל היבשה / ויבא תלי דון מארקא די בארבאטצי (זה שם התונם) וידבר תלי בלשון עמו לתמור : תחי ! מה לך לחרוף נפשך עוד ללכת עם הספינה הלזה / שמעני תנכי לועלך / בת עמי למאדריט עיר מולדתי / ובנה עמי ימים תחדים כתחר ישב בעיניך

---

*) ים התיכון (דאס מיטעלענדישי מעער) •

**) מצדדים נראה שבון בזה תל תחבולת יורדי הים בתניות / תם יחסר להם הרוח תל המקום תשר יקצרו ללכת שם / יעלו בכח רוח תחר (תם תינהו נוסד כענדם) ויעשו תלכסונים רבים ועי"ז יבואו תחת תת תל מקום תפלם וזה תשר יקראו לו הבפיים (דאס לַוויִרן) •

***) כן יקרא אלגיר בלשון היהודים היושבים שם / ולת נודע למו טעם שמו השם הזה / ואולי הוא דרך נחלי •

צעיניך להשיב את נפשך / ואחר נלכה יחדיו ל׳ווארנא
אשר שמנו דרכנו לה תחלה • אל תירא מפני חמת הנוגרים /
ומקנתם על יחת לבך כי חי תנוכי אם יודע לאיש נאחך
ונוסף / אנכי לערבך • כה דבר האיש הנעים הזה / ואנכי
מלאתי את דבריו / ואלך עמו קוך תרבעה ימים שמים ושתים
פרסאות עד מאדריט הנירה •

והנה אנכי כותב לך את האגרת הזאת בבית השר דון
בחדאיטני / ושרש אנא לכתוב לך את יתר הסוות •

ואתה דבר נא בחוני הנערים אשר יבאו לשוט חולות /
להוות בדרך הארץ אשר הם הולכים שם • כי לולא
שמותי את נגדי ואין איש יודע להבדיל ביני ובני הארנות
האלה / הייתי לחרף ושמצה בין עדת שונאי ישראל אשר על
הספינה / גם להבית בחדאיטני / אשר לא יערבנה כל הון /
לא קניתי / לולי ידעתי להתחפש בנימום מלבושי ולשון עם זה •
וברוך אלהים אשר הנחני זה רחשית לאחי אל ארץ נגריס בדרך
אשר אלמוד גו דברים מסוגלים לדעת לאיש כמוני • ובאגרת
הפנים אשר אכתוב לך תודיעך עוד חדשות • ישמרך אל לחמת
כחפץ לוהבך אשר לא יפריד בינו ובינך כי אם המות •

משלם •

גם זאת לך לאחי ! בשמירנא בזו לידי שתי אגרות
מאבי ומזקני / דברי תוכחה ומוסר / רחויים
להיות למשמרת לכל משכיל / לעתיקם לפניך ולשלחם
לידך עם האגרת הבאה אשר אכתוב לך •

אגרת ב

אייר • מאדריט •

בשם אלהים אל רחמים !

ברוך אלהים אשר הוליכני דרך מלוח חדשות אשר לא ימלאם
כל איש הולך לתור לחריפם • עודני יושב פה בבית
ריעי כאח לי בחדון בחדאיטני איש מפוזר מאד בין גדולי
העם • יום יום אנכי רואה אנשים רבים אשר נגילו / שומרי

תורת משה במסתרים • משם שרי מלכות, משם נגידי ארץ, יועצים סופרים, ותנאי חרשים • כלם כאחד שמחים לקראתי, ישישו כי מצאו חיים מאחיהם בקרב מועדם • זה לי שמונה ימים שבתי פה בהתעלסות להבים עם התנאים הללה, ולא חסר מן העיר הזאת עד אחר חג השבועות אשר נחוגה במערה שנורה ומסורת מחתם לארץ • כאשר הוא לעבדו יחוגו התושבים בארץ הזאת, כי הוא יום מתן תורה, יום נראה אלהים לאבותינו • ויש מהם יחוגו גם יתר המועדים, ואוכלים מצות בפסח אשר יאכו במערות; אבל רובם היגם שומרים את המצות כלל, באמרם כי אמה לא נתנו כי אם למען קשור את התנודה, בהיות עם ישראל בגלוי וחין זר מסתין את עבודתם, אבל בהיותם בין תוניסים ופחד מסניב, נאבה הרצועה ודי להם בעבודה שבלב כי היא עקרת • לא ידעתי אם כנים הדברים הללה, כי לפי מחשבותי נקשרה הללחת היא ישראל בקיום המצות לבדם, ואם יתכן להיות שלם ומאושר מבלתי קיום המצות, הלא יהיו פאקראש"ט היונ"י, וצאראפש"טר הת"כדי שלם ומאושר כאחד מבני ישראל? — הודיעני נא, אחי! את דעתך בחקירת הזאת, כי ידעתי כי ברוכה תמונתך וירחתך מאד, וירדת ברוח בינתך אל מעמקי חקירות כאלה •

שלשום הלכתי עם אחות מריעים כלמו תונסים לכפר שקאריאל *) גם פרסאות מפה, ורחיתי גם את הבנין המפואר הנקרא בשם הכפר • מימי לא רחיתי כמוהו ליופי • בתוכו ראיתי בית הספרים אשר למלך, וקריתי בקונטס • נמצאים פה כתבי יד לאלפים בלשון הקודש ולשון ערבי, אמנם לא יכולתי לעיין בם, כי אלו התנאים לשוב אל העיר • בלאתי קניתי לי רשימת גדולה מכל הספרים אשר נמצאים פה • ומצאתי בתוכם גם ספרי קורות היהודים במדינות האלה בלשון ערבי, ואבקש מן השר השומר את בית הספרים הזה למסור את הספר ההוא בידי למען העתיק לי את התוכן בקצור • והוא הבטיח לי לעלחהו לבית בחדתיתני •

וכסיום

---

*) עסקוריאל •

וכיוצא בזה תחת ידי , ואם תגמרנו פה תודיעך מה שרש דבר נמלא בו .

מחקי עם שפתיהן להוסיף הנשים בשעריהם מעדת הכומרים אשר יסקיפו בעין פקוחה על העם , אם ישמרו את מומנתם ועבודתם בנתי תפלתם על הדרך הנכון לפניהם , וזה אשר יקראו להן (קוונוויטליא) ורחמם שר גדול אשר יבנו (על פתרת די קוונוויטליא) , והם מעמידים שומרים בכל מקום ובכל פנה לרחוק היה גם היה עובר על חקיהם , ואם המלא ימלא היה אשר לא יבא אל בית התפלה בחגיהם , הוי יאמרו עליו כי הוא היה יהודי , או עברין , ומזמינים אותו לשער משפטיהם , לעמוד בדין ולהשיב על כל אשר ישאלו מפיו . ואם יבואו עדים להגיד כי רחוקו עושה דבר מתנגד לחקיהם הוי יוליכוהו להשרף . ומירחה ממשפט הנליעל הוא , נמלאו גם תונסים נוקרים רבים , אשר יסמרו לעשות נבח המשפט הקשה הזה עבודה חילונית , ונשם בל עמה . כן ספר לי הלדון נחליאלי , נבואו לבקש מעמי ללכת אתו ואת בני ביתו אל בית התפלה לשמוע תוכחת הכומר ; כי ירח ירח לבלתי יודע הדבר חוקה שהוא אסף היה נכר בביתו , ולא הניחהו עמו לבית התפלה , ואלך עמו למען מלאות חפצו . ההיכל הזה אשר היינו בו , הוא בנין רב ורם , ובתוכו כשלשת אלפים מתפללים ומתפללות . רוב תפלותיהם הם שירי דוד מספר תהלים נעתק ללשוניהם . רחם הכומרים מלובש מעיל לבן וחפוד זהב . והוא דורש לפניהם מענייני תמונתם על כתוב אחד מקורקס . והם שומעים תוכו מדבר מבלי פנות פה . ורחיתי תוכם נוהגים מנהגים כמנהגי ישראל , מתפללים תפלת השכבה *) ומדליקים נרות בעבור נפשות המתים . לא ידעתי אם רחו מנהג ישראל ועשו כמוהו , או אם בחו לנו המנהגים הלא בהיותנו בגלות בניהם **) ; כי לא ידעתי אם נוכר דבר ממנהגים כאלה בתלמוד ירושלמי ובבלי . הודיעני נא אחה את דעתך בזה .

סם

---

*) כן נקרא תפלת הזכרת נשמות בין הספרדים .

**) ידוע כי בימי קדם שבלו הנוצרים גם בחגות המזרח .

שש תכני על דברי ספר קורות ישראל תסר בידי / לחיים לגמרו טרם המועד הבא / כי למחרתו אסע מפה לפיטסבורג / ולא אשב עוד בארץ הרשעה הזאת • ואקח לחי היום שלום •

משלם •

ואלה לפניך אחובי / העתקות האגרות מזקני ואבי / הוכרתי לותם במכתבי הראשון •

אגרת אבי זקני

הנך הולך למרחקים ואבי זקנתי / מי יודע אם תראני עוד בארץ החיים ? לכן שמע נא בני את אשר אציעך ויהי אלהים עמך כל ימי חייך •

ראשית כל דבר ירחת האלהים / והוא יהיו כל מגמותיך לשם שמים • התקוש בכל בקר להתפלל / ולשלם אחרי כן משנתך שלש במקרא שלש במשנה ושלש בתלמוד • ואל תשכח ללמוד לפחות מדי יום ביומו חיוש פרקי משניות / כי משנה היא תורתו נשמה ומשוגלת מאד מאד לעהרקה •

הזהר מאד מאד בני בנעילת ידיש / כי כל האוכל לחם בלי נעילת ידים כאלו בא על אשה זונה שנאמר כי בעד אשה זונה עד ככר לחם • בן שבעים שנה אנכי היום / ומימי לא אכלתי פחות מכזית בלי נעילה / ואולי זכות זו עמדה לי •

בבואך אל עיר גדולה לשבת בה / אל תראה אל יופי בנייניה רחובותיה וגנותיה / כי הבל המה אין בם מועיל אך השתדל ללכת אל חכמיה ורשמיה / להתחבק בעפר רגליהם ללמוד תורה מפיהם • אם תמלא בין החכמים איש חוקר בחכמות זולת חכמת התלמוד אל תאבה לו ואל תשמע אליו / כי אין חכמה ואין תבונה עומדת נגד חכמת התלמוד • ואם יהיו כל החכמות שבעולם בכף מאזנים ואות אחת מהוויות דאגדי ורבנן בכף שנייה / מכריעת את כלם •

אהוב את בני תורה ושנא את עם הארץ / כי אין לך גדיש נמאסת בעולם כעם הארץ • ומה מקנה

דברי חז"ל בגמרא עם הפרק מותר לקורעו כדג .

שמור את השבת לקדשו מבלתי דבר בו שיחה בטלה , והא לך קבלה אשר קבלתי מרבותי , ונהגתי בה מנעורי ללמוד משניות מפרק שנת מסולגות עם פסוקי שיר השירים וקנגל מכמה פנעים רעים . ואל יעיון פניך לשחול את שחלת המין לגמור : מה דבקות וחבור יש דרך משל בין משנת סכין וממישמישין בבני מעים , לנקוב הרודאים נתגו ריח וכו' , או בין כתוב בזה תגידו לו שחולת אהבה אני למשנת שמנה שרצים וכו' , כי יש בזה סודות נפלאות , ואם תגיע לבינה קניגס וקבל נפשך בס .

היה מתענה לפחות פעמים בחדש , כי התענית ומניעת האכילה והשתיה , מתיבין כחו של יצר הרע ומפירין תאוות החומריות , ומגבירין את נפש האדם להשתלשלות וחבור עם כחות ברוחי מעלה .

היה נוהר בלקוח , ובבר ידעת כל המונח פרוטה לעני הקב"ה מחויר לו פרוטות רבות . לך השמר מאד לבלתי נתון פרוטה או פרוסה לעני אשר לא ידעת מי הוא , כי חייבין לכספים .

בחדש תלול עשה כאשר רחית לותי נוסג , להרוג את ה' בהמלתו , כי ימי התשבון בימים התלה , ועל מעשיך בכל השנה לבוא במספר בימים התלה . לכן קח על לבך תורתי , הגה בתורה רדוף תלוה , והיה שלם עם תלהיך . הא לך מוכרת עוגה מוקנך .

מרדכי האשתומעי .

אגרת אבי

ברי , ובר נדרי !

אבי מורי וקניך שולח לך בזה אגרת לוגרת דברי מוסר להורותך דרך תלך בו , גם תוכי תלך בעקבותיו לדבר על לבבך את אשר עם לבבי .

ירעת בני ירחמך האל ! כי מעודך שמתי כל מגמתי להיטיב לנפשך , ולמלאותו רוח בינה ודעת למען ארפאו , והשלים נפשך . לא הנחתיך עשות לך דבר קטן מבלי התבוננות ובחינה בכפי השגתנו . כי לפי מספטי בכח החקירה והבחינות זה שלשים שנה , למדתי כי טוב מעט בכוונה מהרבה שלא בכוונה , והמתמיד הוא זוכה תמיד לנגדי , הוא היה לפני כל עבודתי , לא קריתי עתך בקונט לחד בקורתנו הקדושה ובדברי נביאינו וחכמינו מבלי עמוד להשכיל במעמקי ענינו לדעת לת תמקתו ורב התועלת היולא ממנו לחיים משכיל בהגיעו בו בעין השכל הישר , לחשר שם בנו יוצרינו להיות לנו מורה דרך וחכן בוחן , למען ארף לבבנו לתועים . ידעת כי הוא הרס והנשגב נשגב על כל , עלם חשר אין לו לחור וקדם , לא יכילהו מקום ולא יחליפהו זמן , ברחמו לעוד לנו להשלים נפשותינו בעולם הזה , למען נוכה להכלים השלמות הואת בעולמו ; ואם בלדקתך לא תתן לו , וברשעתך לא תפעל לו , בכל ואת ירלה את ירחיו , ויקעב נסוג לחור , כן טובתך הוא מנקם , וטובתך היא שלמותך . עושה עול מחשר שלמותו ומורד ברצונו , ופועל לדק מרגיה שלמותו ורלה לחלהיו . ולכן הוריתיך תמיד , בני ! בעבודת השלים להיות יורד על הכונה חשר היא הנפש , והמעשה רק כחומרה . נא בני ! יהיו לך הדברים האלה כחותם על לבך , ואז תשכיל בכל חשר תלך ורצה חלהים את עבודתך .

מעבודתך את האלהים תדע להצריף לבך להתדבק עם השדש חשר בגילך ועם הברואים חשר מסביב לך . אים יחשוב חלהים על קנת נוקב , בעל לב וחימה , סופך זעמו על השדש מפחידו ומרעיבו ומקפיל בהתפעלות גשמיות ומוסיות , יהיה גם הוא בעל לב וחימה נוקב ונוטר ועושה בעברת זדון . כי על יסודי המחשבות חשר ייחס השדש לחלהיו מיוסדת הכונה לבו והנהגת עלמו . חבל בעמוד השדש להשכיל בעין חוקר על מדוקיו יקברך , כחשר רחיתם בקורתינו הקדושה , ובברור מחד בכל העולם בהשקיפנו על בריחת השלשה חשר חנו עומדים בם , נדעה כי הוא רחום

וחנון

וחנון לרך לפיס וכו' וע"ז לאמרו פיות קדושים הדבק במדותיו ·
אלא היסודות אשר לא תלווכה עיניך מהם רגע אחת / והם
יהיו בידך מעגנת להחזיק בם תומך ותוריך / אשר יתמימו
נפשך ויאירו שבלך / למען היותך שלם ·

כלל גדול כולל כל המעשים נאמר בתורה ואהבת לרעך
כמוך / ויפה נדרשו החכמים / מה דעלך סני
לחברך לא העבוד · הזהר בו מאד / ואל תהי בו לאדם
יהיה מי שיהיה / כי בורח אחד ברח אתכם · עשיר ורש חכם
וכסיל לדיק וחוטא נפשהו / עושה כלם ה' · ברחוקך ריעך
חוטא / דבר אליו במעגה רכה והוכיחהו בכל כחך / ואם לא
ישמע בדבריך / עזבהו ואל תלך בדרך אתו כן תלמד תורחותיו /
אבל אל תשנאהו בלבבך / ואל תתן לפניו אבן נגף / כי
האלהים תוכן לבות / לפניו יבוא במשפט · בהיותך בחבות
מרעים ותשמע דברים יוצאים מפי ריעך מתנגדים לדרך החמת
כאשר חשבת אתה / השמיעהו את מחשבתך בעוד טעם / אם
יפנה אליך לקבלו / טוב ; ואם אין / הרף ואל תלח לריב עמו /
לאלתהו ולאתהו להיות מחשבותיך מחשבותיו / כי אין לאדם מושל
במחשבתו להחליפה במחשבת רעהו / אם לא יהיה יסודי
רעיונם ולמודם / תבונת לבם ומבנה שוה · ומימי הייתי מלטער
בדרותי אדם מתעבר וכועס על מחשבות רעהו / בעבור
היותם מסוגים ממחשבותיו / אלא לאלהים המחשבות / לו לבדו
החמת / ואדם מה יבין דרכו ·

זולת המדות הטובות האלה יש למו מדות רבות הנוהגות
רק בחברים / בהיות האדם עם רעיו · להנהג בהם
בבוד / לבלתי יבוא חיס קטן בערך / ולהיות נוח לכל אדם /
לבלתי הרגות בשחוק / ולבלתי לכת בין ריעין בפנים נועמים /
כי השוחק יפחיד את זולתו סירת מכניו / והנועם ירגיז עלב
בלב רואיו והשחת נועם החברה · וכהנה רבות אשר ידע האדם
להשמר מהם בהיותו נוהר להביט על עלמו כל עת · וכלם
נכללים בכלל הגדול / מה דעלך סני לחברך לא תעביד ·

ידעתי בני ! מנעורך היית טוב עין / נכית לקחת יוסר /
עגמה נפשך לתבון / והפרוס בנפש תפלה מלחשך

לדל נס היוס לל תסוג לחור • הפוצט יד / תן לן / ה׳ תריך מברכתו עלינו / ומדוע נחדולה להספיע ממנה נס על וולתינו ?

ובבר ידעתי בני הנחמד ! לת כל תלה / ודבר שפתים לך למותר • לך בהיותך היום בין עס לת ידעת / בתתי כמניד מסנה / להזכירך על כל תסר תוריתיך כל הימים • תניך תוהנך /

אוריה האשתומעי •

באור ספרי הקודש

אגרת *)

לרעי כתת לי היקר הסלס ר׳ תהרן נ״י !

עייבתי בתמרותיך הנעימים תסר שלחת לי בענין פרשת כצוס ירוסלים / וכתות נפשך כן תחוס לך דעתי זוס / גס מה שרתיתי נכון בהס / גס מה שלריך שנוי בהס לפי הסבתי החלוסה / גס מה שבינותי תני בפסוקים התלה •

יפה דנת במה שתמרת מן הטורים והפסחים שהס תנטי המלחמה הנחלטים / ובמלות כי אם שהוא לחמת הדבר / ובהמשכת פעול ותת הטורים ותת הפסחים לכל מכה יבוסי הקודס / ובמלות על כן היות שטורו על תסר • תמנס קמתי מתוך דרתותי תוכך מדמה מלת צנור בדי״ס למלת צנוק בקו״ף / ובפרט על תמרך : ״תחרי שלח מלאנו המלה הזאת רק שני פעמים במקרא / יכולים לנחנו לפרשו כפי ענינו וכפי מקומו״ • הכי יתמר טעתי שלח שוות מכל וכל לל יהיה תחד בעבור ״ שלח ימלאו כי תס

---

*) עיין המשך לחודש העבר •

לפ ג' פעמים ולפ יותר ? או נפרש גם לקול צנוריך (תהלים מ"ב) לקול בתי המלוסים אשר לך ? ובאמת עיון הסם הוא ידוע מאוד / כן מחבירו הנוכר / כן מדברי חו"ל / שהוא הקנה העשוי להולכת מים או דבר נוזל אחר .

מה שאמרת היות מלת הסירך המקור לפ יתכן ע"פ נקוד הס"ת בחטף סגו"ל / והוא לאות כי התנועה המקורית אשר נתחלפה לשו"א בעבור מהירות המבטא היתה ליר"י / כדין הענין הספציל לנחי העי"ן . ואלו היה המקור מוה הענין היתה הס"ת נקודה חטף פת"ח תחת הקמץ שהיא התנועה המקורית גם . *)

ועל אשר אמרת כי ליון וירושלים שני חלקים מעיר אחת היו / לפ כי אמת נכון הדבר / מ"מ לפ יתכן לאמור שאחרי כי לכד כבר את המלוכד / שהיא העקר בענין המצור / נשאר לו עוד לכבוש את העיר / כי הוא נגד סדר המלחמה / וג נגד עדות הכתוב . גם מה שתרגמת מלת לאמור לפ יפול דוד (וואלטי זיך פארגעמען האבן) נראה לי דחוק .

וראיתי אחי חבור מסכיל לחכם אנגלאטערי אחד / ושמו קענניקאט / על התלופים אשר גם / ד"מי פרשה י"ח וגם / שמואל ב' / פרשה ה' המספרים שניהם ענין אחד . **) גם מעותרת הפרשה שלפנינו בתר היטב / ואתה יך לך דבריו מלשון אנגלאטערי בהוספה מלערת ממה שהעירותי אני בענין הכתובים . ודרך החכם הנ"ל / להניח שתי הפרשיות אשר יתבונן עליהם זו לעומת זו למען הרואות יוכר במה יקדמו ובמה יתחלפו . וכן נעשה גם אנחנו .

ד ב 2 4 שמואל

---

*) אחר כלל גדול בתבעת נתון עבר / דומה לזה בלשון חדש חדשים ימן חדש חדשים / והתבון בהפוכו / ר"ל בשיבושם מהירות המבטא להתחמה / כגרסה מלת לאמור / שהוא במקום לאמור / ואם יתבוני הי מרקיע הדבור בזה הענין במקום אחר .

**) A Differtation & compares I. Chron. XI. with 2. Sam. V. & by Benjamin Kennicot. Oxford MDCCXLIII.

שמואל וילך המלך ואנשיו ירושלים —
ד"הי וילך דויד וכל אנשיו ירושלים היא
שמואל — אל היבוסי יושב הארץ : ויאמר
ד"הי יבוס ושם היבוסי יושבי הארץ : ויאמרו
שמואל — — לדוד לאמור לא תבוא הנה
ד"הי יושבי יבוס לדויד — לא תבוא הנה
שמואל כי אם הסיחך העורים והפסחים לאמור
ד"הי — — — — — — —
שמואל לא יבוא דוד הנה : וילכוד דוד את
ד"הי — — — — : וילכוד דויד את
שמואל מצדת ציון היא עיר דוד : ויאמר
ד"הי מצדת ציון היא עיר דויד : ויאמר
שמואל דוד ביום ההוא כל מכה יבוסי —
ד"הי דויד — — כל מכה יבוסי בראשונה
שמואל ויגע בצנור ואת הפסחים ואת העורים
ד"הי — — — — — — —
שמואל שנואי נפש דוד על כן יאמרו עור
ד"הי — — — — — — —
שמואל ופסח לא יבוא אל הבית —
ד"הי — — — — — יהיה
שמואל — — — — — —
ד"הי לראש ולשר ויעל בראשונה יואב
שמואל — — — — :
ד"הי בן צרויה ויהי לראש :

החלוף הרשמון שמעיר עליו המכס הנ"ל הוא בכתיבת סס דוד , משר בספרי שמואל מלכים מהלים משלי
יסעיה

ישעיה ירמיה ויחזקאל נכתב תמיד בלי ו"ד , ובספרי דה"י עזרא נחמיה וכריס נכתב תמיד בו"ד כגון דויד , וצער ל"כ לומר ע"י קרי והזדמן כי גם בהסכמה מכוונת , והוליך החכם משם ליזה קולדות , וצער לא נאריך בם עתה בהיות שהוא יוצא מכונתנו , ומזה הטעם נעזוב עוד ליזה חקירותיו ולא נלך כי אם לרגל תוכן הענין וצער לפנינו .

הסירך , אמר החכם הנ"ל שהוא במקום הסירוך , כי כן נמצא מלת וכבשרה (בראשית ל' כ"ח) חסר ו"ו , וכן מלת חשבנהו (ישעי' נ"ג ג') ורניס עוד . ואמנם לין צורך לזה לפי הכלל הידוע שכל פעל הבא לפני השם לא ישמור לא את המין ולא את המספר , ושעורו בהגלתי נודע עדיין (עם העלט דיך אב) . ועתה הנה בלשון עבר , יפה אמר החכם שהוא בעבור הענתון בדבר כאלו כבר נעשה , וכדמבואר עוד ממה שנאמר עתה .

העורים והפסחים , הנה ידוע שיותר מארבע מאות שנה אחר ישבו בני ישראל על אדמתם לא יכלו להוריש את היבוסי מעיר ירושלים *) , וזה לאות כי היתה העיר בצורה מאוד , וגם היתה המלוכה שלה בהר גבוה ועי"ו שגבה מכל הגלחמים עליה . ולכן כאשר בא דוד עתה להכיחה במלור היה כמלחק בעיני יושבי העיר ויהקלו בו לאמור לא תבוא הנה . ולמען הרחות כי בזו יבוזו לו לא העמידו על החומות גבורי חיל כלל , כי אם העורים והפסחים והחלושים שבהם , כאלו המה יחנעו לוקו מלבוא בעיר , לא ע"י חרב וחנית נבא ומגן , כי אם בחרפם לבד לאמור לא יבוא דוד הנה .

וילכוד דוד את מצודת ציון היא עיר דוד . אמר החכם הנ"ל שהכונה בזה לא על המלודה כי היא לא נלכדה עדיין כמשמע מהכתוב שלאחריו , כי אם על העיר בלבד , וכן אמר יוסיפון בספרו להרומיים שמתחלה לכד את העיר התחתונה . ואמנם אם גם כניס דברי יוסיפון , ומעשה שהיה

כך

---

*) עיין יהושע ט"ו פ"ג , שופטים א' כ"ח ו"ט י"ו , ומלכים ב' ו"ו ו' .

כך היה מתחלה בנין עיר ירושלים אשר בתחתית ההר
ואחרי כן לכד את המבצר אשר בראש ההר / מ"מ לא נת הכתוב
לספר זאת / כי לשון מלודה היתה מיושב לפי זה הפירוש •
ולכן נראה לי יותר לפרשו דרך כלל ופרט / שמתחלה אמר
תע"פ שיושבי העיר היו בטוחים בחומותיהם הבצורות מאוד /
תעפ"כ וילכוד דוד את מצודת ציון / ותח"כ פרט בחיזוק חופן
שלכדה / דהיינו שאמר עוד ביום ההוא / לפי שעלה תחלה
בחפו על אשר תרפוהו בדברי נחלה / כל מכה יבוסי וגו' /
ויעל יואב וגו' / וזה טעם ביום ההוא • ועל פי שני עדים
יקום הדבר שכותב הספר הלך עתה בזה הדרך • (א) מהכתוב
שלאחריו : ויושב דוד במצודה ויקרא לה עיר דוד / שזה בבאור
פרט חלק האחרון מהכתוב וילכוד וגו' / וכמוהו ויאמר דוד
ביום ההוא וגו' / הוא פרט חלק הראשון מהכתוב הנ"ל •
(ב) מהכתוב שלפניו : כי שם אמר דרך כלל ובירושלים מלך
שלשים ושלש שנה / ותח"כ פרט בחיזוק חופן הגיע למלוך על
ירושלים / שהיה עד עתה עיר היבוסי •

בצנור כבר העירותי לעיל שהשם זה נופל על הקנה או על
כל מקום אר העשוי להולכת מים (וואסערלייטונג) •
ונראה מזה כי ערוס ערס דוד לבוא במצור דרך הצנור וקרא
לו כאשר קרה לכורש מלך פרס בלחמו על בבל • הלא גם היה
שיקה קריה נשגבה מאוד ולא יכול לעלות חומותיה הבצורות /
ויושבי העיר עמדו עליהן ויחרפו אותו ויבוזו לו לאמור לא יבוא
הנה (כמו שעשו יושבי יבוס לדוד) • וירץ כורש והנה נחל
קטן נובע מהנהר הגדול נהר פרת ההולך סמוך לעיר / ומוליך
המים תוך העיר מתחת לחומה / וילו את עבדיו ויסכרו את
פי הנחל ויבדל בין הנהר ובין הנחל ויחפרו עוד בתרעות בתרות
להמשיך את המים מן העיר והלאה ולא נתנם לבוא תוך הנחל /
ויהי כי עברו לילה יום / ויחרבו מי הנחל / ויבקע כורש
עם מחנהו לילה העירה דרך הנחל הזה / והעיר שקטה בתוך
פחד מפני התויב / וחוגגים חג לילי אחד / והנה כלם שכורים /
ויבואו עליהם בעת / ויהרגו רבים / וילכדו את העיר • זה
בלילה קטיל בלטאצר מלכא כשדאה / די עבד לחם רב לרברבנוהי •
הלא הוא נכתב בספר דברי הימים למלכי מ די ופרס •

ונמלא

ונמצא עוד מעשה אחר דומה לזה , נכתב מהסופר
פאליביוס , אשר קרה בעיר ראבאטאמאנא בארץ
הקדם במדינת הערבים , אשר לא יכלו הצורים גם כן לכוד
אותה , עד אשר הרשה להם אחד מבני המלחמה דרך ידוע
לו מתחת החומה , אשר שמה יצאו ויבואו תכני העיר לקחת
להם מים לרווית צמאונם . דומה לזאת הלז הקורות נאמר גם
כאן שבאו תכני דוד העירה דרך הצנור , ויהיה טעם ויגע
(דורכדרינגן) , והיות הסכנה בכל זאת גדולה להתולכים
בשיודעו לתכני העיר , לכן אמר שכל מי שינדב נפשו לעלות
בראשונה יהיה לראש . והחכם הנ"ל דבר עוד דברים נכונים
מכונת המלך בזה המאמר , הלא שהוא יוצא מכוונתנו עתה .

שנואי נפש דוד , עד אל הבית , זהו מאמר מוסגר ,
ואינם בכלל דברי דוד , כי אם רצה הכותב להעיר ,
למה בקש דוד גם להנקם מהחלוטים האלה העורים והפסחים ,
ואמר לפי שגם הם התאמצו בזאת להרוות שנאתם בחרפם
לאמור לא יבוא אל הבית .

יאמרו , לשון הוה תמידית , (פראעקווענטאטיוס) בלע"ו ,
כלומר שלא פסקו מלאמור , וכבר העירותי על
ככלל הזה כמה פעמים בשורי לם' תהלים .

אל הבית , כמו בביתה , אל עבר האפוד ביתה , מחוץ
לעיר וביתה , כלם לשון פנימי הם .

ויהי לראש שנשאר בשרירותו , כי כבר היה שר הצבא
לדוד . ומלת ויהי יתורגם (ער בלייב) . וכן
נאמר מאמר יפתח לזקני גלעד , אם משיבים אתם אותי להלחם
בבני עמון ונתן ה' אותם לפני תכוכי אחיה לכם לראש . והם
כבר הקדימו לאמור , והלכת עמנו ונלחמת בבני עמון והיית
לנו לראש לכל יושבי גלעד ? הלא שכפי הדומה היה יוכל להיות
הטעם על עת המלחמה בלבד , והוא אמר אם כבר נתן ה'
אותם לפני תנוכי תהיה לכם עוד לראש גם בימי שלום ,
ויתורגם תהיה (מיך ווילן בלייבן) , ועל זה השיבו אותו ,
ה' יהיה שומע בינותינו אם לא כדברך כן נעשה . למנע לדעת
החכם הנ"ל טעם ויהיה לראש דכתן כמשמעו , כלומר שכמו

שהיה

שהיה עד עתה שר הצבא אשר ליהודה , כן נעשה עתה ע"י המעשה הזה שר צבא כל יהודה וישראל חבריו , כי המה בלו נעת שהיה חברונה לכרות ברית עם המלך דוד , כנזכר בכתוב .

ועתה אחרי עמדנו על טעמי הפסוקים הללו , הנה אקרגמס לנצון חסכנו , כפי הבחינה אשר תצא מעתי הפרשיות הנזכרות .

דער קענינ דוד אונד אללי זיינ ליינ גינגן דאראוף נאך ירושלים , וועלכם דער יבוסי נאך אימער אים בזיין האטטי . אונד דיא איינוואהנר צו יבום לייסן דעם דוד זאגן : „דוא ווירסט ניכט צו אונס הערין „קאמען . דען וואהרליך , עס האלטן דיך שאן דיא „בלינדן אונד דיא לאהמן אב מיט דען בלאסן וואהרטן : „דוד ווירד ניכט הערין קאמען . “ אבר דוד עראברטי דיא פעסטי בורג ציון , דיא יעצט שטאדט דודס הייסט . ער זאגטי נעמליך אן דעמזעלבן טאגי : „דער ערשטי , דער איינן יבוסי שלעגט , דורך דיא „וואסרלייטונג דרינגט , אונד דיא בלינדן אונד לאהמן „איבר פעללט (דיא דעם דוד דדום פרהאסט וואהרן , ווייל זיא אימער אין איהרם שפאטטי פארט פוהרן : ער ווירד ניכט הערין קאמען ! ער ווירד ניכט הערין קאמען !) דער זאלל פירשט אונד פעלדהערר זיין .“ דא דראנג צוערשט היניין יואב רער זאהן צרויה'ס , אונד בליב ערשטר פעלדהערר .

ומרם אכלה לדבר אעירך , אחי ! נס אני על פרשה קטה נספר שמואל , והוא מאמר יהונתן לדוד בברית ברית (ש"א כ' , נ' — י"ו) . אם תמצא בו פירוש נכון ותרגום נאה , נא הודיעני .

נאום אחיך ורעיך אשר אהבת נפשו אהבך יואל ברי"ל .

בקורת ספרים חדשים

מגלת שיר השירים מתורגמת אשכנזית על ידי הרב רבנו משה בן מנחם זצ"ל ונלוה אליו באור המלות מאת אחרן בן־וואלף, ומרעהו יואל ברי"ל הברים להברת שוהרי הטוב והרושיה, מקחו 8 גר'. ברלין בדפוס חברת תנוך נערים, הרצקמ"ח.

מי יתיש החפץ חכמה ומוסר לדרוש ולחקור אחר ספרינו הקדושים, אשר לא יצמח לקרקע התרגום היקר הזה, אשר לא יפי תדונגו החכם הרמצמ"ן ז"ל? ומי יתיש משכיל אשר לא יתן רב תודות לרעיס להוגים היקרים ר' יואל ברי"ל ור' אהרן הלוי על כל הטוב אשר גמלונו להוציא מתת יקרה הלז לאור ולהפיצו בישראל? יברך ה' חילם ופועל ידם ירצה כי הטיבו מאוד לעשות בהנחילם לנו הברכה הזאת אשר נשארת לנו מן החכם הזה למורשה.

ומדרש לשון עין הנקודת על התרגום הזה בפרט, לחקור ולדרוש לאריו בכלל, ולא לבד על חומרו כי אם גם על צורתו, ואומר: כל קורא משכיל ירגיש בהשקפה מעט כי גם פה דרך המתרגם הנעלם הזה בתרגומו ובמסילותיו אשר פנה לו בבר בשארי תרגומיו ובאוריו על ספרי הקודש והוא: לתהוב את החמץ ולאור לחריה מבלי שים על לב אם היה נמצא בחמץ בחמתות ספרי בני ישראל אם לא, כי החמץ במקומה עומדת, בל תמוט אם יהיה האומר לים ישראלי אם נכרי, כאשר אמר הוא ז"ל בהקדמתו לספר קהלת: „ואחרי אשר הזהרנו החכמים לקבל החמץ ממי שאמרו, הנה אפשתי גם בחמתות המפרשים אשר לא מבני ישראל המה, ואם מצאתי בפיהם דבר אמת הרימותיו לה' והיה קודש." *)

וכן

---

*) ספר מגלת קהלת עם באור קצר ומספיק להבנת הכתוב על כי בשוטו לאוצלת התלמידים ברלין תק"ל.

וכן סודיע לנו דעתו בהקדמתו לספר תהלים , בזמרו שם :
„שם שניתי תרגום המלילה בספר הזה מכל אשר היו לפני ,
לא עשיתי זאת , רק בעבור חשבתי כי תרגומי מתכון יותר
לכוונת המשורר , וחולם נראותי כי גם המתרגמים הראשונים
היטיבו לדבר , גם אני בחרתי בדרכיהם ודרכתי בעקבותם . *)
כי בחמת יסודות תרגום המלה הזאת בכללו ובכרטו מיוסדים על
תדני תרגום שחר יקר ונכבד , ילא מפי חכם בחדן הערדער **) ,
אשר כבר נודע לתפארת ולתהלה בענין הלמודי הזה על ידי
ספרו הנחמד אשר הוציא לאור המדבר מענין השירי בלשון
עבר ***) כי שם הראשי כאן ועוסק ידו בדרכו הלשון הזה .

אפס אל יחשוב הקורא בלבבו לאמור : אם כן הדבר הזה
במה יודע תיפוי מעשי ידי החכם הרמב"ן ז"ל ?
ומה כאן לחלוק לו בורות ממקור מים נובלים ? לא כן ! כי כאנשים
יקרות ועוכות אשר העלה בידו הגולל במים תדירים לא יערכו
ולא יסולאו עד עבור עליהם יד הזמן והחושב ללטוש ולצרר
חותם , ואז יבריקו קרניהם לעיניו , כן הדבר הזה ; החכם
החדון הערדער גלל במים תדירים והעלה בידו מרגניות טהת
בתרגומו הנזכר , וחולם תדונינו רמב"ן ז"ל , עבר בעין
שכלו וברוחב בנתו עליו , וינקדו וילרפהו , פעם בסימני
המלות , ופעם בקשור המליות , פעם הוסיף עליו ,
ופעם גרע ממנו , כמעט לא הניח תרוו אחד אשר לא שם עליו
עין הנקור , עד כי ילא התרגום הזה מנוקה וברור מאוד .
ולהראות לקורא כי כיוים דברי תליגה נא דברים אחדים מן
הנה בידי משני התרגומים הנה , ומהם יקים על הטאר .
פרשה

---

*) Die Psalmen, übersetzt von Moses Mendelssohn. Berlin 1788.

**) Lieder der Liebe, die ältesten und schönsten aus dem Morgenlande, 1781.

***) Vom Geist der ebräischen Poesie, von J. G. Herder. Leipzig 1787.

רמב"ן	העדעה
מיך בין דיא ליוט טרוג'ט /	מונד מיך דיא רחוי דעם
דיא רחוי מיט בלוזן טהאל :	פעלדט /
וויא דיא רחוי מונטר דחרנן /	דיא ליוט מיט טהאל •
זא מונטר מצדכן מיני	"וויא דיא ליוט מונטר דען
טצפרין /	דחרנן /
"וויא מונטר ווילדט גהצלני	מיזט מייני פריינדין מונטר
מין מפלבוים /	דען טצלטרן •
"זא מונטר יונגינגן / מיז	וויא מין מפלבוים מונטר דען
ליבר !	ביימן מיט וועלכי /
מיר בהמגטט מן זינט	זא מיזט מין ליבר מונטר דען
טחטטן /	זההנן •
דא זיך מיך נידר /	מן זינט טחטטן ערקווקקי
מונד זים מיזט מיינט גוטן	מיך מיך /
זיני פרוכט •	מונד זיני נידר /
מינ"ם וויהזוי ברחכט, ער	מונד זיני פרוכט
מיך /	ער הטט מיך גפיהרט
מונד זין פמניר מיזט מיבר	מיזט מיינט מונדי זים •
מיך / דיא ליבי •	מן מין הוי דעם וויינם !

(*) לדעת המתרגם הזה נמשך הדבר הזה לשעלה / ובכל הספרים יצוק הפרשה הזאת • דברי המאספים •

(פרשה ד' פסוק ט')

רמב"ן	הערדער
דוא רויבט אין הערן /	דוא בהעלפט איך /
א טוצטער ! ליבי ברוט !	שוצטער ברוט !
דוא רויבט אין הערן /	דוא בהעלפט איך /
איט דיינר בוקקי מיינס /	מיינס דיינר בוקקי /
איט דיינר טניהרי מס הזוי	איט מיינר קצטצן מן דיינס
מיינר •	הזוי •
וויא זיט דוא דיני ליבי /	וויא זיט מיוט דיני ליבי /
דוא מיני שוצטער ברוט !	דוא זיטר מיוט דיינר ליבי
א טוצטער / ליבי ברוט !	שוצטער ! ליבי ברוט !
וויא זיטר דיני ליבי מס וויז ?	וויא זיטר מיוט דיינר ליבי
מוס וירני ?	דיינר זוכן דוס / מוס
	דער דוס פון דיינן זוכן /
	מוס מיר דוס •

(פרשה ז' פסוק ט')

רמב"ן	הערדער
זעלניג זיך דער קצניגינן /	זעלניג זיך קצניגינן /
דער נעבן = פרויען מס זהו :	מוך מס טניג בוהלעריננן /
יונג = פרויען מהני זהו :	מוך יונג = פרויען מהני זהו :
מיני / דיא מיוט מיני טוכי /	מיני דיא מיוט מיני טוכי /
מיני פראמני !	זיא / דיא ליבטי מיהרר
מיני / מיהרר מוטטר	מוטטר •
ליבטי /	
מיהרר גבעהרין טיערטי ?	

מבל וואָס יסמוט הקורץ מעגמו על מעשה תדונגו הרמב"ן ז"ל , וירמה מיך הוף ו"ל המתיק המליצה במאוד מו על ידי הוספת מו גרעון תיבה אחת , מו על ידי שנוה את סדור המליצה , כפי משפט אכמתו וידיעתו בשתי לשונות שלמה כי רבה היא , ועוד לאחת תביט פה אשר ממנה ירחה עונש מתק תרגומו וחן שכלו .

(פרשה ב' פסוק א')

הערדער	רמב"ן
מיך טערמך : „מיך קוימ,	מיך טפרמך : וואס איך קויאן
מוין דען פאוואבוים !	מוין דען פאוואבוים ,
מיך ערפאטי זייני זוויגי ,	עדגרייפן זייני זוויגי ;
דיינע ברימטי זמלן איר טרויבן	זאם דיני ברימטי זיין ,
זיין ,	ויא מא וויינשטאק טרויבן ;
מוך דיינע מטטאם דופט ווית	דיינר נמוי הויך , ווית
מפפל דופט ,	מפפל דופט ;
מוך קאסטי דיינש גויטן	דיין גויאן , ווית דער עדלי
ווית גוטן וויין — „	ווין — —
„דער מיינט לייבט מיינק ליבן	„דער מיינק פרייגדי זאפט
זיט הינין ,	מיינט לייבט ,
מוך טוואמרט דית ליפפ,	„מוך טוואמחאפט מאכט
מיהק זייזעלך ון .	„דעמ טוואמרדן ליפפן : *)

השאר בהודש הסמוך .

---

*) מבוירנו המוציאים המלה הזאת לשון העירו כאן במקום אחר על ההבדלות בין שני הקלגומים האלה , ועל כל השוה אשר פעל אדוננו רמב"ן ז"ל בתרגום הזה , והבדילם הכם כתובים על העלה הנקרא Intelligenz-blatt der allgemeinen Litteraturzeitung. Nro. 1789 עין הקורץ שם ויחזק דבריהם מבוארים .

דברי המואספיר .

יוסף ויהי לים מליח ; ואם נחיל רב ? הלא רבו ; וע"כ
במה תברכך ? אבל אני אומר יה"ר שגם המדינות שאתה כובש
מחדש ומה שאתה עתיד לכבוש אף שם לעת עתה תרץ לך
זרועה , כאשר יבאו לרשותך יהיו תרנות מבורכות בכל מיני
ברכות ויהיו תרץ רגן ותירוש תרץ לא תחסר כל בה , וכן כל
הנעימות שאתה נוטע , דהיינו שרי הצבא ורשני המלחמה כלם
יצליחו בהצלחה בכל מעשיהם וכלם יהיו חכמים מחוכמים
ויסכילו בכל אשר תשלחם , אמן . "

אחרי זאת דרש על מאמר ר"י היה צריך להתחיל את
התורה וכו' , דרוש נחמד על הסמוכות והורה בעוד
טעם ודעת לפי ממרומים יסגיח התלמים על מעשי בני אדם ,
וכל הצלחת הקיסר יורו כי מלאכים היתה זאת , לכבוש את
סונקיו ולין כאן סוס עוסק כלל כמאמרו בהקדמה קטנה הנלבת
לאחרי הפקיחה .

אשריך חכם לב נופת תטפנה שפתיך , בכל דבריך תלה
הרחיק גם אתה לאמת מאמר חז"ל ת"ח כל זמן
שמוקיעים דעתם מתיבתם עליהם . גם עליך אני קורא את
דברי פיך : לילן במה תברכך ? הלא לא תחסרך דבר ? תלה
יה"ר שיהיו כל דבני ישראל ומוריסס כמוך .